

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ 2005

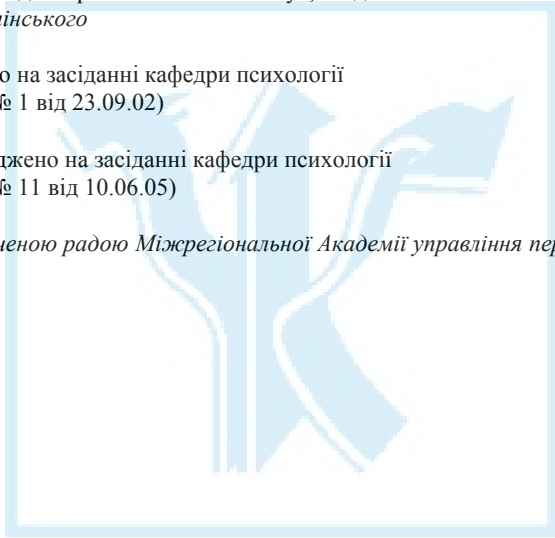
Підготовлено старшим викладачем *Р. М. Ткач*

За редакцією доктора психологічних наук, академіка МКА
Н. Л. Коломінського

Затверджено на засіданні кафедри психології
(протокол № 1 від 23.09.02)

Перезатверджено на засіданні кафедри психології
(протокол № 11 від 10.06.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Ткач Р. М. Навчальна програма дисципліни “Методика проведення психологічної експертизи” (для бакалаврів) / За ред. *Н. Л. Коломінського*. — К.: МАУП, 2005. — 12 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Методика проведення психологічної експертизи” вказівки до виконання контрольної роботи, завдання для контрольних робіт, питання для самоконтролю студентів, а також список рекомендованої літератури.

©Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Методика проведення психологічних експертиз” складена для студентів, які навчаються за спеціальністю “Психологія” освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр. Мета дисципліни — ознайомити студентів з основними питаннями психологічної експертизи, технологією її підготовки та проведення.

Психологічна експертиза — один з найскладніших напрямків діяльності практичного психолога. Труднощі цієї роботи полягають у тому, що основні проблеми та галузі, які потребують психологічних експертиз, суттєво відрізняються одна від одної. Крім того, психологічна експертиза висуває підвищені вимоги як до особистісних, моральних якостей психолога, так і до рівня його професійної компетентності.

Вивчення дисципліни “Методика проведення психологічних експертиз” сприятиме формуванню у майбутніх психологів свідомого і відповідального ставлення до своєї професії і особистості.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН вивчення дисципліни “МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ”

№ п/п	Назва розділу і теми
1	<i>I. Предмет і завдання психологічної експертизи</i>
2	<i>II. Галузі застосування психологічної експертизи</i>
3	<i>III. Технологія проведення психологічної експертизи</i>
4	Методика підготовки до проведення психологічної експертизи
	Методика діагностування в контексті психологічної експертизи
	Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи
	Формулювання експертного висновку й оформлення документів з експертизи
	<i>IV. Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи</i>

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ”

Розділ I. Предмет і завдання психологічної експертизи

Предмет, об’єкт і основні завдання психологічної експертизи.

Психологічна експертиза як процес вивчення, аналізу, оцінки будь-яких питань, проблем, рішень, що потребують спеціальних знань про природу і психіку людини, для надання науково-обґрунтованого висновку.

Завдання психологічної експертизи: підготовка матеріалів, необхідних для обґрунтування прийняття рішень, узагальнена оцінка наслідків, які впливають або можуть впливати на людину (групу, населення району, регіону) та певну подію, розв’язання конфліктів тощо.

Основні проблеми, що потребують психологічної експертизи: екстремальна ситуація, перспективи розвитку району, міста, регіону, відбір у спеціальні заклади, судова практика тощо.

Основні поняття та методологічні принципи експертного аналізу.

Особи та установи, які можуть залучатися до експертизи.

Література [1; 2; 6; 12; 17; 18; 21; 22]

Розділ II. Галузі застосування психологічної експертизи

Місце психологічної експертизи в загальній класифікації експертних наук.

Експертиза психологічного та соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України. Гуманістична експертиза освіти. Трудова експертиза (виявлення професійно важливих якостей, категоризація професій, питання визначення ступеня працездатності). Медико-педагогічна експертиза (визначення кваліфікації особливості мислення дитини, на підставі якої дитину направляють до допоміжної школи). Судова експертиза (проведення диференційно-діагностичного обстеження і надання відповідей на процесуально-правові запитання). Експертиза у соціальному управлінні (визначення характеру взаємодії соціального об’єкта та суб’єкта управління, надання варіантів розв’язання соціальних проблем), експертиза конфліктів в організації або між організаціями тощо.

Література [1; 2; 4; 6; 8; 10; 12; 14; 18; 22; 25]

Розділ III. Технологія проведення психологічної експертизи

Тема 1. Методика підготовки до проведення психологічної експертизи

Основні етапи і завдання психологічної експертизи. Особливості підготовчого етапу: вивчення об'єкта експертизи, побудова гіпотези, забезпечення позитивної комунікації з респондентами, ознайомлення або розробка шкали оцінювання. Шкали оцінювань, їх види. Необхідні умови для проведення експертизи: запит на проведення експертизи, наявність об'єкта, процедурних правил, визначеної шкали оцінювання. Джерела і правила збирання фактичної інформації.

Література [6; 24; 25]

Тема 2. Методика діагностування в контексті психологічної експертизи

Психодіагностичні методи: спостереження, опитування (інтерв'ю, анкетування), тести, експеримент тощо. Умови успішного проведення опитування та анкетування. Фактори ефективності використання тестів. Основні психологічні методики, які використовують під час проведення трудової, медико-педагогічної, судової та інших експертиз. Особливості застосування експерименту в процесі експертизи. Групова дискусія. Ділові ігри.

Література [6; 8; 10; 13; 18]

Тема 3. Аналіз, узагальнення, оцінка даних експертизи

Вимоги до інтерпретації отриманих результатів. Вимоги до оформлення і подання матеріалів, отриманих у результаті експертизи. Етап психологічного прогнозування: розробка проєктів та рекомендацій. Систематизація матеріалів для експертного висновку. Факти, коментарі та пропозиції як форма надання результатів експертизи.

Література [24; 25]

Тема 4. Формулювання експертного висновку й оформлення документів з експертизи

Зміст звіту: коротке викладення проблеми і формулювання мети експертизи, склад колективу експертів, повний перелік джерел інформації, загальна характеристика джерел проблемної ситуації, експертні оцінки, експертні пропозиції.

Вимоги до звіту: наукове обґрунтування (неупередженість оцінок, об'єктивність і достовірність результатів), чіткість і ясність формулювань і рекомендацій.

Вимоги до оформлення документів, пов'язаних з проведенням психологічної експертизи (рішення, сертифікат, договір, планова калькуляція, календарний план тощо).

Література [6–9; 13; 16; 18; 19; 24; 25]

Розділ IV. Особистісна і професійна готовність психолога до проведення психологічної експертизи

Психологічні вимоги до експерта-психолога: компетентність, креативність, ерудиція, принциповість, незалежність тощо. Основні ознаки професійної компетентності експерта (наявність необхідних знань державних вимог і нормативно-правових актів, згідно із якими проводиться експертиза, а також порядку і змісту роботи на різних етапах психологічної експертизи; уміння формувати матеріали психологічної експертизи, формулювати обґрунтовані висновки, розробляти підсумкові документи експертизи). Усвідомлення власної відповідальності як найважливіша особливість настанови експерта. Гуманістична спрямованість особистості експерта-психолога і психологічної експертизи.

Функції експерта-психолога: інформування, оцінювання, генерування і висування нових ідей. Специфіка функцій експерта порівняно з функціями радника, розробника і адміністратора.

Компетенція (права й обов'язки) експерта-психолога.

Проблема взаємодії психолога з представниками суміжних професій.

Література [1; 2; 6; 11; 15; 19; 20; 23; 24]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

При вивченні дисципліни навчальним планом передбачено виконання контрольної роботи та складання іспиту.

Номер варіанта контрольної роботи студент вибирає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки (див. таблицю).

Остання цифра номера залікової книжки студента	Номер варіанта
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	1
7	2
8	3
9	4
0	5

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант 1

1. Місце психологічної експертизи в загальній класифікації експертних наук.
2. Етапи і завдання психологічної експертизи.
3. Основні завдання експерта-психолога при проведенні трудової експертизи.

Варіант 2

1. Охарактеризуйте основні проблеми, що потребують психологічної експертизи.
2. Психологічні вимоги до експерта-психолога.
3. Основні завдання експерта-психолога при проведенні медико-педагогічної експертизи.

Варіант 3

1. Проблема взаємодії психолога з представниками суміжних професій.
2. Функції експерта-психолога.
3. Основні завдання експерта-психолога при проведенні судової експертизи.

Варіант 4

1. Необхідні умови для проведення експертизи.
2. Компетенція (права й обов'язки) експерта-психолога.
3. Основні завдання експерта-психолога при проведенні експертизи у соціальному управлінні.

Варіант 5

1. Джерела і правила збирання фактичної інформації.
2. Експертний висновок.
3. Основні завдання експерта-психолога при проведенні конфліктологічної експертизи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ СТУДЕНТІВ

1. Психологічна експертиза і її місце у системі експертних наук.
2. Об'єкт і предмет психологічної експертизи.
3. Мета і завдання психологічної експертизи.
4. Основні поняття і методологічні принципи експертного аналізу.
5. Характеристика основних проблем, що потребують психологічної експертизи.
6. Характеристика основних умов для проведення психологічної експертизи.
7. Джерела і правила збирання фактичної інформації.
8. Особи і установи, які можуть проводити психологічну експертизу.
9. Суб'єктивно-особистісне підґрунтя експертизи.
10. Гуманітарна експертиза освіти (ГЕО).
11. Мета і завдання гуманітарної експертизи освіти.
12. Поняття “психічне здоров'я” і “особистісна зрілість”.
13. Експертиза психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України.
14. Проблема взаємодії психолога з представниками суміжних професій.
15. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні трудової експертизи.
16. Необхідні умови для проведення трудової експертизи.
17. Методи і методики виявлення професійно важливих якостей.
18. Діагностика працездатності.
19. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні медико-педагогічної експертизи.
20. Медичний і психологічний зміст поняття “відставання в психічному розвитку”.
21. Поняття “психологічний вік”.
22. Методологія і принципи діагностики вікового розвитку.
23. Основні методики щодо діагностики порушень мислення.
24. Методика “виключення слів”.
25. Дослідження працездатності в процесі експертизи.
26. Дослідження пам'яті в процесі психологічної експертизи.
27. Застосування проєктивних методик у роботі психолога-експерта.
28. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні судової експертизи.
29. Психологічний і юридичний зміст поняття “душевне хвилювання”.

30. Оцінка ситуації, індивідуальних рис особистості і тимчасових негативних факторів впливу на людину.
31. Оцінка саморегуляції поведінки як експертний підхід.
32. Оцінка агресивності і жорстокості.
33. Оцінка рівнів тривожності.
34. Експертна оцінка і кримінологічна значущість особистісної ригідності.
35. Експертна оцінка підвищеної навіюваності.
36. Основні функції і правове значення емоцій.
37. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні експертизи в галузі соціального управління.
38. Діагностика соціально-психологічного клімату у колективі.
39. Аналіз структури і якості ділових і особистісних відносин в організації.
40. Експертна оцінка психологічних характеристик особистості керівника.
41. Оцінка особистісної спрямованості.
42. Оцінка самосвідомості особистості.
43. Оцінка мотивації поведінки та діяльності особистості.
44. Оцінка рис характеру.
45. Основні питання, які вирішує психолог при проведенні конфліктологічної експертизи.
46. Експертна оцінка рівня емоційного напруження, збудження, а також різних емоційних реакцій, які впливають на конфліктну поведінку.
47. Види емоційних станів.
48. Проектування ділових ігор щодо вирішення конфліктів.
49. Психологічні вимоги до особистості експерта-психолога.
50. Морально-вольові якості психолога-експерта.
51. Комунікативна компетентність експерта.
52. Методологічна і методична освіченість експерта.
53. Професійна підготовка експерта-психолога.
54. Практичний досвід експерта.
55. Відповідальність психолога-експерта.
56. Гуманістична спрямованість особистості експерта-психолога і психологічної експертизи.
57. Основні напрямки діяльності експерта-психолога.
58. Застосування експерименту в роботі психолога-експерта.
59. Специфіка функцій експерта.
60. Права й обов'язки експерта-психолога.

61. Програма проведення експертизи.
62. Умови успішного виконання програми експертизи.
63. Запит на проведення психологічної експертизи.
64. Готовність замовника до проведення експертизи.
65. Етапи психологічної експертизи.
66. Склад і створення експертної команди.
67. Розробка концепції та плану проведення експертизи.
68. Забезпечення позитивної комунікації з респондентами.
69. Розробка шкали оцінювань.
70. Здійснення експертних процедур.
71. Процедурні правила.
72. Застосування психодіагностичних методів під час проведення експертизи.
73. Застосування методів спостереження, опитування (інтерв'ю, анкетування).
74. Умови організації успішного проведення опитування та анкетування.
75. Застосування тестів під час проведення експертизи.
76. Фактори ефективності використання тестів.
77. Застосування соціометрії у процесі експертизи.
78. Групова дискусія як метод психологічної експертизи.
79. Особливості застосування контент-аналізу в процесі експертизи.
80. Вимоги до інтерпретації отриманих результатів.
81. Розробка змісту експертного висновку.
82. Систематизація матеріалів для експертного висновку.
83. Факти та їх інтерпретація в матеріалах експертизи.
84. Коментарі і пропозиції як форма надання результатів експертизи.
85. Зміст звіту експерта-психолога.
86. Вимоги до звіту.
87. Вимоги до оформлення документів, пов'язаних з проведенням психологічної експертизи.
88. Способи надання матеріалів, що були отримані в результаті експертизи.
89. Етап психологічного прогнозування: розробка проєктів і рекомендацій.
90. Систематизація матеріалів для експертного висновку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Про затвердження Положення про експертизу психологічного і соціологічного інструментарію, що застосовується в навчальних закладах Міністерства освіти і науки України: Наказ МОН України № 330 від 20.04.01.*
2. *Абрамова Г. С. Практическая психология. — М., 1997.*
3. *Белкин Р. С. Эксперимент в следственной и экспертной практике. — М., 1964.*

4. *Виленский О. Г.* Врачебно-трудовая экспертиза при психических заболеваниях. — К., 1979.
5. *Воронов Ю. Г.* Методы сбора информации в социологическом исследовании. — М., 1974.
6. *Гірник А. М.* Конфліктологічна експертиза: специфіка і принципи. — К., 2002.
7. *Гришин В. Г.* Образный анализ экспериментальных данных. — М., 1982.
8. *Дулов А. В.* Основы психологического анализа на предварительном следствии. — Минск, 1973.
9. *Жабский М. И.* Принципы стандартизованного интервью // Социол. исслед. — 1985. — № 2.
10. *Коломінський Н. Л.* Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). — К.: МАУП, 2000.
11. *Котлер Дж., Браун Р.* Психотерапевтическое консультирование. — СПб., 2001.
12. *Кудрявцев И. А.* Судебная психолого-психиатрическая экспертиза. — М., 1988.
13. *Ложкин Г., Повякель Н.* Практическая психология конфликта. — К., 2000.
14. *Максимова Н. Ю., Милютіна К. Л., Піскун В. М.* Основы дитячої патопсихології. — К., 1996.
15. *Мастюкова Е. М., Грибанова Г. В., Московкина А. Г.* Профилактика и коррекция нарушений психического развития детей при семейном алкоголизме. — М., 1989.
16. *Организационно-методические* проблемы опроса. Анализ документов. Наблюдение. Эксперимент. — М.: Наука, 1990.
17. *Основы социальной работы: Учебник / Н. И. Бабкин, П. Д. Павленок, А. И. Яковлев и др.* — М., 2000.
18. *Принципы* отбора детей во вспомогательные школы. — М., 1973.
19. *Смит Э. У.* Внуки алкоголиков: проблема взаимозависимости в семье. — М., 1991.
20. *Спиваковская А. С.* Профилактика детских неврозов. — М.: Изд-во МГУ, 1988.
21. *Сысоенко В. А.* Супружеские конфликты. — М.: Мысль, 1989.
22. *Тобиас Л.* Психологическое консультирование и менеджмент: взгляд клинициста. — М., 2000.
23. *Шевандрин Н. И.* Психодиагностика, коррекция и развитие личности. — М., 1999.
24. *Шошин П. Б.* Метод экспертных оценок. — М., 1987.
25. *Братусь С. Л.* Введение в гуманитарную экспертизу образования. — М.: Смысл, 1999.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Методика проведення психологічної експертизи”	3
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Методика проведення психологічної експертизи”	4
Вказівки до виконання контрольної роботи	6
Завдання для контрольних робіт	7
Питання для самоконтролю	8
Список рекомендованої літератури.....	10

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерна верстка

Н. В. Медведєва
С. Г. Рогузько
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1293

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП